

*Вінник Оксана Мар'янівна,
д.ю.н., професорка, член-кор. НАПрН України,
головний науковий співробітник відділу правового забезпечення
ринкової економіки НДІ приватного права і підприємництва
імені акад. Бурчака Ф.Г. НАПрН України*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ У СФЕРАХ СТРАТЕГІЧНОГО ІНВЕСТУВАННЯ (ОКРЕМІ АСПЕКТИ)

У роботі розглянуто правові проблеми євроінтеграції України у сфері стратегічного інвестування, які пов'язані з необхідністю адаптації українського законодавства до динамічного права ЄС. На прикладі Європейського Союзу досліджено інституційну модель державно-приватного партнерства (ДПП) та особливості регулювання стратегічно важливих галузей, таких як виробництво мікросхем. Зроблено висновки щодо переваг такої моделі для України в контексті повоєнного відновлення та розвитку національної економіки, запропоновано зміни до законодавства для імплементації аналогічного ДПП в Україні.

Ключові слова: євроінтеграція, стратегічне інвестування, державно-приватне партнерство, Chips Act, інституційне партнерство, правова адаптація.

Правові проблема Євроінтеграції залишаються вельми актуальними з огляду на необхідність виконання Україною всіх вимог до її перспективного членства в ЄС та, відповідно, адаптації українського законодавства до досить динамічного права ЄС. Останнє зумовлене змінами в суспільному житті, появою нових загроз суспільному благополуччю, серед яких ризики цифровізації, погіршення стану екології, нові військові загрози (розв'язана російським сусідом повномасштабна війна в Україні, ізраїльсько-палестинський конфлікт, ядерні загрози керівництва російської держави та ін.), негативні наслідки світової спеціалізації в економічній сфері, що у разі погіршення міжнародного становища (війни, інші конфлікти) загрожує припиненню постачань продукції, на виготовленні якої спеціалізується певна країна/група країн. Прикладом останнього є виробництво важливих в умовах цифровізації мікросхем, що зосереджено в азійських країнах: Тайвані, Японії, Південній Кореї [1].

У відповідь на загрозу дефіциту мікросхем Європейський Союз вжив низку заходів, серед яких прийняття нового акту про мікросхеми - Chips Act [2] та внесення змін в Регламент 2021/2085 of 19.11.2021 [3], що регулює відносини щодо створення спільних підприємств на рівні ЄС як інституційних державно-приватних партнерств, стосовно особливостей правового статусу СП Chips, відповідального за забезпечення країн ЄС мікросхемами та вдосконалення технологій їх виробництва.

Положення зазначеного Регламенту варто стисло проаналізувати з огляду на такі обставини:

- цей акт регулює відносини міжнародного (в межах ЄС) державно-приватного партнерства з використанням його інституційної форми, що передбачає створення спільного підприємства за участі державних (країн-учасниць ЄС та самого Співтовариства) та приватних партнерів (суб'єктів підприємництва, що спеціалізуються на виробництві мікросхем та їх вдосконаленні);
- спрямований на задоволення інтересів низки дружніх країн (членів ЄС) в мікросхемах;
- забезпечує акумулювання ресурсів/коштів у великих розмірах з метою інвестування в стратегічно-важливі для ЄС сфери, завдяки участі в партнерстві низки дружніх держав та бізнесу.

Регламент 2021/2085 [3] (175 статей) закріплює особливості застосування інституційної форми державно-приватного партнерства/ДПП загальноєвропейського рівня в рамках програми Horizon Europe [4] щодо заснування 9 *спільних підприємств* (далі – СП) як ДПП для: зміцнення та інтеграції наукового, інноваційного та технологічного потенціалу та співпраці; вирішення проблем глобальних викликів; покращення впровадження інноваційних рішень, спрямованих на вирішення проблем клімату, навколишнього середовища, охорони здоров'я та інших глобальних проблем. Однією з цілей цього Регламенту є забезпечення відкритості спільних підприємств та їхніх дій для широкого кола суб'єктів.

Інституційне ДПП відповідно до Регламенту 2021/2085 передбачає створення його партнерами СП. Членами такого СП є: *держави-учасниці ЄС; члени-засновники* (будь-які юридичні особи, засновані в державі-члені, країні, асоційованій з Horizon Europe [4], або міжнародній організації, яка визначена як член спільного підприємства відповідно до зазначеного Регламенту); *асоційовані члени* (юридичні особи, засновані в державі-члені, країні, асоційованій з Horizon Europe, або міжнародній організації, які приєднуються до СП шляхом підписання листа-зобов'язання відповідно до встановлених вимог). Отже, засновниками та учасниками подібних інституційних ДПП можуть бути кілька дружніх держав (відповідно до Регламенту – члени ЄС) та суб'єкти підприємництва, спроможні виконати інвестиційні зобов'язання та інші обов'язки приватних партнерів. Для України цей досвід важливий з огляду на можливість залучення до реалізації пріоритетних інвестиційно-інноваційних проектів, які потребують великих коштів, не лише суб'єктів бізнесу (вітчизняного та іноземного) та України в особі уповноважених органів, а й держав, що мають намір та можливість надати підтримку нашій країні в реалізації таких проектів в іншій, ніж безоплатна

допомога, формі. Зазначений Регламент встановлює досить жорсткі вимоги до СП за участі партнерів інституційного ДПП, а саме щодо: мети і принципів створення СП, оперативних цілей та завдань таких СП, правового становища членів та партнерів СП, їх внесків; організаційної структури СП, в тому числі органів СП; фінансового забезпечення, звітності, аудиту, внутрішніх ревізій; до персоналу СП, їх привілеїв, імунітету, відповідальності, порядку вирішення конфлікту інтересів; припинення СП. Друга частина зазначеного Регламенту присвячена особливостям правового становища окремих СП (Circular Bio-based Europe, «Чиста авіація», СП з виробництва чистого водню, Європейського залізничного СП, СП Global Health EDCPT3, СП «Інноваційна ініціатива у здоров'ї», СП «Chips», СП щодо дослідження Єдиного європейського неба ATM Research 3 Joint Undertaking, СП Smart Networks and Services).

Варто коротко проаналізувати положення зазначеного Регламенту щодо СП Chips (перейменоване з СП «Ключові цифрові технології» Регламентом Ради (ЄС) 2023/1782 від 25 липня 2023 року [5], яким було внесеною зміни до Регламенту (ЄС) 2021/2085 [3]), оскільки ця сфера є особливо злободенною не лише в ЄС, а й в Україні з огляду на використання цифрових технологій в усіх сферах суспільного життя, їх потенціалі щодо вирішення не лише суто цивільних проблем суспільства, а й у сфері оборони, в подоланні наслідків російської агресії проти України, у справі повоєнної відбудови України. Додаткове регулювання щодо СП Chips, пов'язане з виключно важливою роллю такого підприємства в рамках ініціативи «Чіпси для Європи» [6], яке має забезпечувати підвищення стійкості Союзу у сфері напівпровідникових технологій, зміцнення напівпровідникової екосистеми Союзу шляхом зменшення залежності, посилення цифрового суверенітету, стимулювання інвестицій тощо, а власне, вирішити низку проблем: нестачі мікрочіпів у Європі, зменшення залежності від іноземних постачальників, поліпшення технологічного суверенітету.

Особливостям правового становища СП Chips присвячено розділ VII Регламенту 2021/2085 [3], що включає статті 126-141, відповідно до яких закріплено *загальні* (посилити стратегічну автономію Союзу в електронних компонентах і системах тощо) та *конкретні цілі* (підтримати дослідження та розробки щодо вдосконалення компонентних технологій, які гарантують безпеку, довіру та енергоефективність для критичних інфраструктур і секторів у Європі), а також визначено особливості корпоративних відносин в СП, які створюються як інституційні партнерства, щодо:

- забезпечення пріоритету публічного інтересу загальноєвропейського значення в діяльності СП, попри врахування інтересів членів СП Chips як приватних партнерів ДПП при виконанні ним завдань партнерства;

- *складу членів/учасників СП Chips: публічні партнери: ЄС в особі Комісії; країни-учасниці ЄС (кожна держава-учасниця призначає своїх представників в органи СП Chips та призначає національну установу чи установи, відповідальні за виконання своїх зобов'язань щодо забезпечення діяльності СП Chips); приватні члени у складі низки промислових асоціацій;*
- *значних вимог до фінансових внесків ЄС та інших членів СП до СП Chips ;*
- *системи органів управління СП Chips (правління/керівна рада; виконавчий директор; рада державних органів; рада приватних членів), їх складу та діяльності, а також принципу голосування за прийняття рішень правлінням (кількість голосів членів правління як представників партнерів ДПП у формі СП залежить від виконання ними зобов'язань перед СП; якщо рада органів державної влади, що складається з уповноважених представників органів державної влади держав-партнерів, має забезпечити врахування насамперед публічних інтересів ЄС при прийнятті стратегічних рішень з питань діяльності СП, то рада приватних членів, що складається з представників приватних членів СП Chips, має регулярно оновлювати проект програми стратегічних досліджень та інновацій для досягнення цілей СП Chips, інформувати зацікавлених осіб про проект Порядку денного стратегічних досліджень та інновацій на певний рік та збирати відгуки щодо нього тощо.*

Отже, СП Chips має низку специфічних рис, що характеризують таке СП як приклад інституційного ДПП за участі держав-членів ЄС та приватного бізнесу в стратегічно важливій сфері економіки, а саме цифрових технологій. Особливості корпоративних відносин в СП Chips можна побачити не лише в порядку його створенні, домінуванні публічного інтересу загальноєвропейського рівня, вимогам до учасників та системі управління, а й в принципі прийнятті рішень органами СП, відповідно до якого враховується ступінь виконання членом СП своїх зобов'язань перед партнерством. Відтак, більше можливостей впливу на прийняття рішень мають ті партнери, які сумлінно виконують свої зобов'язання перед СП, що є своєрідним механізмом впливу на порушників взятих на себе зобов'язань і водночас стимулом для належного їх виконання, що, своєю чергою, сприяє успішній діяльності СП.

Хоча переваги вищезгаданого інституційного ДПП за участі кількох дружніх держав та бізнесу у справі реалізації надважливих інвестиційно-інноваційних проектів міжнародного значення, незаперечні і варті уваги для справи повоєнної відбудови України, проте використанню цього досвіду в Україні заважає чинне нормативно-правове регулювання, а саме: лаконізм Закону України «Про державно-приватне партнерство» (далі – Закон про ДПП) [7], в якому відсутня навіть згадка про таку форму ДПП, а тим більш – про

можливість співпраці в межах одного ДПП двох і більше держав (України та дружніх країн) нарівні з представниками бізнесу. Однак, крім цих прогалин в Законі України про ДПП [7], існує і міжнародна правова складова, адже в подібному до європейського партнерстві мають брати участь дві і більше держав і приватний бізнес, а, отже, між такими державами мають бути відповідні договірні відносини. Членство України в ЄС вирішило б цю проблему при встановленні партнерства за участю держав-членів ЄС. Оскільки поки що це лише бажана перспектива, існує потреба у врегулюванні можливості міжнародного (за участі дружніх держав та бізнесу) ДПП з використанням не лише договірної, а й інституційної форми ДПП.

Попри пов'язані з війною складнощі, Україні варто сприйняти зазначений досвід ЄС, а саме: передбачити в Законі про ДПП [7] механізм застосування інституційної форми ДПП та врегулювати питання залучення до партнерства інших держав (відповідно до укладених між Україною та потенційними державами-партнерами міжнародних угод).

Подібне до передбаченого Регламентом 2021/2085 [3] інституційне ДПП дозволить вирішити низку важливих для проблем, в тому числі:

- залучити в Україну значно більші за обсягом інвестиції, ніж за партнерства, передбаченого чинним Законом України про ДПП, та за інших форм інвестування;
- забезпечити ефективність управління інвестиціями в проекти ДПП та контролю за їх реалізацією шляхом використання потенціалу корпоративних відносин;
- врахувати вплив на партнерство з боку партнерів залежно від фактичного виконання ними взятих зобов'язань за основною угодою ДПП;
- зменшити загрозу корупційних порушень у відносинах ДПП шляхом встановленням механізмів контролю з боку партнерів та міжнародних експертів у складі основних та дорадчих органів СП;
- сприяти адаптації українського законодавства до права ЄС;
- забезпечити баланс інтересів: дружніх держав-партнерів – щодо отримання статусу інвестора за надану Україні підтримку; українського суспільства – в значних міжнародних інвестиціях, необхідних для повоєнної відбудови; приватного бізнесу – щодо надання сприяння з боку України за участь в такому партнерстві, а в підсумку – в забезпеченні реалізації інвестиційних проектів не лише загальнонаціонального, а й міжнародного значення [8].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виробництво мікрочіпів: найбільші компанії, світові ринки, тенденції у 2022 році. URL: <https://worldbank.org.ua/3825-virobnitstvo-mikrochipiv.html>.
2. European Chips Act: URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-chips-act>.
3. Council Regulation (EU) 2021/2085 of 19 November 2021 establishing the Joint Undertakings under Horizon Europe and repealing Regulations (EC) No 219/2007, (EU) No 557/2014, (EU) No 558/2014, (EU) No 559/2014, (EU) No 560/2014, (EU) No 561/2014 and (EU) No 642/2014. ST/12156/2021/INIT. Consolidated text: URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2085>.
4. Horizon Europe - Research and innovation. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en.
5. Council Regulation (EU) 2023/1782 of 25 July 2023 amending Regulation (EU) 2021/2085 establishing the Joint Undertakings under Horizon Europe, as regards the Chips Joint Undertaking (Text with EEA relevance). ST/10164/2023/INIT. OJ L 229, 18.9.2023, p. 55–62. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1782/oj>.
6. EU Chips Industry. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-chips-industry/>.
7. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 1 липня 2010 року № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>.
8. Вінник О. М. Потенціал інституційного державно-приватного партнерства для стратегічного інвестування: використання досвіду ЄС для повоєнної відбудови України. Монографія. Київ: НДІ приватного права ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2024. 108 с. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/934>.